

**RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA YER ALAN MİZAHİ UNSURLARIN
İNCELENMESİ¹**

THE EXAMINATION OF HUMOR IN CHILDREN'S PICTURE BOOKS

Arş Gör. Şengül PALA

Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü,
sengul.akinci@gmail.com, Kırıkkale/Türkiye

Prof.Dr. Mübeccel GÖNEN

Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü , mgonen@hacettepe.edu.tr,
Ankara, Türkiye

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye’de yayınlanan yerli ve yabancı resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurları; bu unsurların görsel, sözel ve durumsal mizah açısından dağılımını ve okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine uygunluğu açısından incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırmanın çalışma grubu çocuk edebiyatı alanında çalışmaları bulunan akademisyen, yazar ve çizerlerden oluşan dört alan uzmanının görüşü alınarak belirlenmiş, 2003-2015 yılları arasında Türkçe yayınlanmış 54 adet mizah içerikli Türkçe ve Türkçe’ye çevrilmiş resimli çocuk kitabından oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Johnson (2010) tarafından geliştirilip, araştırmacı tarafından Türkçe’ye uyarlanan “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu” kullanılmıştır. Bu form resimli çocuk kitaplarında var olan mizahi unsurları görsel mizah, sözel mizah ve durumsal mizah olmak üzere üç açıdan incelemeye fırsat veren 45 unsurdan oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda, incelen resimli çocuk kitaplarının genel anlamda okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine uygun olan mizahi unsurlara yer verildiği görülmekle beraber, az sayıda da olsa daha büyük yaş grubundaki çocukların mizah gelişime uygun olan mizahi unsurlara da rastlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Resimli Çocuk Kitapları, Mizah, Çocukta Mizah Gelişimi

ABSTRACT

This study also aims if or these books are appropriate for preschool children’s humor development In this study, humor forms are examined in terms of visual, verbal and circumstantial. As a measurement tool, a form which is developed by Johnson (2010) and adopted to Turkish by researcher was used. This form consists of 45 criteries and it allows to see visual, verbal and circumstantial forms of humor in picture books are used. As a sample, 54 child Picture books are used after taken by experts in child literature and child development. Some of the books in the sample are written Turkish and the others are translated from English. As a result of the study it was found that examined picture books are appropriate to preschool children’s humor development. In addition to this, there are some humorous forms which are relevant for younger or older children’s form of humor.

Keywords: Children’s Picture Books., Humor, Humor Development in Children

¹ Bu çalışma “resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların incelenmesi Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, 2015 künyeli tezden üretilmiştir.

1.GİRİŞ

Değişen dünya şartlarından dolayı, günümüz çocukları ekonomik sıkıntılar, aile içi problemler, savaş ve yoksulluk gibi bir takım olumsuz koşullarla karşılaşmaktadırlar. Kimi çocuklar bu durumlara doğrudan maruz kalırken, kimileri de medya ya da çevrenin etkisi ile bu olumsuz durumlara tanık olmaktadır. Hangi şekilde olursa olsun bu durumların çocukları psikolojik, fizyolojik ve sosyolojik açıdan olumsuz yönde etkileyeceği açıktır. Yaşamın birer gerçeği olan bu sıkıntıları çocukların hayatından tümüyle çıkarmak mümkün olamayacağı için, onların bu tür problemlerin üstesinden gelebilecekleri bir takım beceriler kazanması önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu becerilerin kazanılmasında, çocuğun bilişsel ve duygusal dünyasına hitap eden kitaplar (Güleç ve Gönen, 1997) büyük önem taşımaktadır. Çünkü çocuklar kitaplar sayesinde kendileri ile özdeşim kurabilecekleri, öykünebilecekleri kahramanlarla tanışır, bu kahramanları model alırlar. Bu modeller sayesinde istedik davranışları tekrarlar (Sever; 2003). Bu sebeple, okul öncesi dönem çocuklarına hitap eden, onların bilişsel gelişimini destekleyen kitaplara ihtiyaç vardır. Mizahi unsur içeren resimli çocuk kitapları, bu ihtiyacın giderilmesinde önemli birer araçtır. Çünkü mizah, çocuk ve ergenlere entelektüel, sosyal, duygusal ve fiziksel bir dizi fayda sağlamaktadır (McGhee, 2002). “Kişilerle etkili iletişim kurabilme, olumsuz durumlarda gülümseyebilme, haksızlıklara karşı durabilme, hoşgörülü olabilme ve eleştiri yapabilme” (Eroğlu, 2008); bir gruba aidiyet hissi geliştirme, var olan stresini azaltma ve negatif duyguları kabul edilebilen bir şekilde açıklama mizahın sağladığı bu faydalardandır (Johnson, 2010). Bununla birlikte, mizahın hiçbir amacı olmasa bile çocuğu salt eğlendiren, onun hoşça vakit geçirmesini sağlayan bir olgu olduğu düşünüldüğünde, mizah içerikli resimli kitapların çocukların yaşamında oldukça etkili ve önemli olduğunu söylemek mümkündür.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Literatürde çocukta mizah ve mizah gelişimine dair iki temel görüş hâkimdir. Bunlardan birisi Freud’un psikoanalitik görüşlerinden beslenen Wolfsteinki iken, diğeri McGhee’nin mizahı bilişsel gelişimle ilişkilendirdiği kuramıdır (Zbaracki, 2003). Bu çalışmanın yürütülmesinde McGhee’nin mizah kuramı göz önünde bulundurulmuştur. Paul McGhee, geliştirmiş olduğu mizah gelişim kuramında, mizahı üretme ve takdir etmenin bilişsel gelişim ile yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir. McGhee’e göre mizah, çocuklar için fiziksel, bilişsel, dil ve sosyal olgunlaşmayı da içine alan normal bir gelişim sürecinin parçasıdır (1979). Çocuğun bilişsel ve dilsel gelişimi ilerledikçe, mizahı üretme ve takdir etme kapasitesinde bir artış meydana gelmektedir. Bu beceriler arttıkça çocuk yetişkinlerin yapıp anladığı türden mizah becerisini kazanmaya başlamaktadır.

Başka bir ifade ile çocuk artık daha kompleks ve beceri gerektiren (ironi ve satire gibi) türde mizahi beceriler kazanmaya başlamaktadır (Bariaud, 1989). McGhee (1979) ‘e göre uyumsuzluk her türlü mizahın temelinde bulunmaktadır. Mizah üzerine çalışan araştırmacıların çoğu, çocukta bulunan “mizahı takdir etme” ve “mizah üretme” yeteneğinin, McGheenin de öne sürdüğü gibi, olay ya da durumdaki uyumsuzluğu anlamadaki bilişsel yeteneği ile ilgili olduğunu kabul etmektedir (Southam,2005). McGhee, mizah gelişimini temelde dört evrede incelemektedir (Southam, 2005).

Buevreler sırası ise; Nesnelere Karşı Tutarsız Davranışlar, Nesnelerin Ve Olayların Tutarsız Olarak Adlandırılması, Kavramsal Tutarsızlık, Çoklu Anlamlar ve Yetişkin Türü Mizah dır. Bilişse gelişim ve mizah gelişimi arasındaki ilişki Tablo-1 de verilmiştir.

Tablo 1: Bilişsel Gelişim ve Mizah Gelişimi Arasındaki İlişki

Yaş Aralığı	Piaget’in Bilişsel Gelişim Evreleri	McGhee’nin Mizah Gelişim Evreleri
18-24 ay	<u>Duyu Motor Dönemi</u> Çocuk bilişsel gelişiminin bu evresinde resim, kelime ve mimik gibi bir takım sembolleri kullanarak “mış gibi “ yapar	<u>1.Evre: Nesnelere Karşı Tutarsız Davranışlar(18-20 ay)</u> Çocuklar bu dönemde bir nesneyi ellerine alır, tutar ve kullanırlar. Bu yaştaki çocuklar görsel sürpriz durumlara gülerler. (Örneğin, “ce ee yapmak” gibi) <u>2. Evre: Nesnelerin Ve Olayların Tutarsız Olarak Adlandırılması (20-24 ay)</u> Çocuk gelişen dil becerilerini kendisini ve etrafındakileri eğlendirmek için kullanmaya başlar. Saçma kelime ve aptalca kafiyeler oluşturma gibi uyumsuzluk oluşturan kelime cümle yapılarını kullanmaya başlar.

2-7 yaş	İşlem Öncesi Dönem Bilişsel gelişimin bu evresinde bulunan çocuğun sembollerini kullanma ve “mış gibi yapma” becerileri gelişir. Kimlikleri, neden sonuç ilişkilerini ve sayıları öğrenir, sınıflandırma ve kategorileştirme becerileri artar.	3.Evre:Kavramsal Tutarsızlık Çocuk bu evrede artık kendisi ve başkalarını da eğlendirmek için amaçlı bir şekilde nesne ve kelimeleri bilinenden farklı şekilde kullanmaya başlar. Eskiden zorluk çekip, artık beceri kazandığı kimi beceriler hakkında şaka yapmaktan hoşlanır. Örneğin, vücut koordinasyonunu ya da tuvalet kazaları gibi konularda şaka yapmaktan hoşlanır.
7-11 yaş	Somut İşlemler Dönemi Bilişsel gelişiminin bu döneminde çocukta mantıklı olarak düşünme ve somut problemleri çözebilmek için gerekli zihinsel işlemlerde artış olur. Bunun birlikte çocuk artık, bir duruma ait birden fazla değişkeni görüp fark edebilir.	4.Evre: Çoklu Anlamlar ve Yetişkin Türü Mizah Çocuk bu evrede kelimelerin birden fazla anlamı olduğunu anlar. Prososyal şakalardan, antisosyal şaka ve aşağılama türünde şakalar yapmaya başlar.

(Southam, 2005).

Bu tabloya göre, mizah gelişimi bilişsel gelişimle birlikte ilerleyen bir seyir halinde devam etmektedir. Çocukların mizahı anlama, takdir etme ve üretmeleri bilişsel gelişimleri ile oranlı bir şekilde ilerlemektedir. Örneğin, duyu motor dönemindeki bir çocuk ile somut işlemler dönemindeki çocuklar ile mizahı anlayıp üretmeleri arasında farklar bulunmaktadır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, Türkiye’de mizah içerikli kitaplar ile ilgili yapılan az sayıda çalışmanın (Demirci, 2013; Hamzadayı ve Çetinkaya, 2013; Eroğlu, 2008; Bayraktar, 2010) ilkökul ve daha üst yaş gruplarındaki çocuk ya da gençlere hitap eden kitaplar ile yapıp okulöncesi dönem çocuk kitapları ile ilgili çalışmanın yapılmadığı, yurt dışında ise okul öncesi dönem çocuk kitapları ile ilgili yapılan az sayıda çalışma (Guo, J. , Zhang, X., Wang, Y., Xeromeritou 2011; Barnhart, 1984) bulunduğu görülmektedir. Bu sebeple, yapılan çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, araştırmacının çocuk edebiyatı ve çocukta mizah gelişimi ile ilgilenen araştırmacı, yazar ve ebeveynlere yol göstereceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın ayrıca, öğretmen, ebeveyn ve okul öncesi dönem çocukları için kitap yazar yazarlara çocuklar için seçecekleri kitaplarda bilişsel gelişim, mizah gelişimi ve belli yaş gruplarına uygun kitapların seçimine dair farkındalık kazandıracağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, çocukların mizah gelişimine uygun kitapların neler olduğunun bilinmesinin ve bu türde kitapların çocuklara sunulmasının çocuklara hayatları boyunca okumaktan keyif almalarına ve yaşamın eğlenceli taraflarını görmelerine fırsatlar sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın temel amacını, Türkiye’de yayınlanan mizah içerikli Türkçe ve Türkçe’ye çevrilmiş resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların incelenmesi oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1.Türkiye’de yayınlanan mizah resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların mizah gelişim evrelerine göre dağılımı nasıldır?
2. Resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların mizah gelişim evrelerine göre dağılımları nasıldır?
3. Resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların mizahi unsur türlerine göre dağılımları nasıldır?

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurlarını tespit etmek amacıyla, nitel araştırma yaklaşımlarından betimsel araştırma tekniğinden faydalanılmıştır. Mevcut olan bir durumu olabildiğince eksiksiz ve dikkatli şekilde tanımlamaya fırsat veren araştırmalar betimsel düzeyde (Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. 2014) incelenmektedir.

3.2. Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2003-2015 yılları arasında Türkiye’de yayınlanan Türkçe ve Türkçe’ ye çevrilmiş 54 adet mizah içerikli resimli çocuk kitabı oluşturmaktadır.

Çalışma grubunun belirlenmesinde zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına imkan veren amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk ve diğ., 2014; Patton, 2014; Tavşancıl, E & Aslan, E, 2001). Çalışmada, okul öncesi dönem

çocuklarının mizahi gelişim dönemlerine uygunluğunun incelenmesi amaçlandığından, bu kitapların belirlenmesindeki temel ölçütü, kitapların mizah içerikli olması oluşturmıştır. Araştırmacılar tarafından mizah içerikli 54 adet resimli çocuk kitabı belirlendikten sonra bu kitaplar çocuk edebiyatı alanında çalışan ve mizah içerikli çocuk kitapları yazan yazar ve çocuk edebiyatı alanında çalışan akademisyenlerden oluşan dört alan uzmanının görüşüne sunulmuş, uzman görüşü de alındıktan sonra incelenmiştir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplamak için Johnson (2010) tarafından geliştirilip, araştırmacı tarafından Türkçe'ye uyarlanan “ Resimli Çocuk Kitaplarında Yer alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu” kullanılmıştır. Form resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurları görsel, sözel ve durumsal açıdan incelemektedir. Görsel mizahi unsurlar: “*kavramsal tutarsızlık, fiziksel deformasyon, karikatürleştirme esprisi, uçuk abartı, abartılı küçültme, maskeleye ve kostüm*” kategorilerinden oluşurken; sözel mizahi unsurlar: “*Türkçe’de yer almayan ses, saçma kelime, kafiye, nesneyi farklı isimle isimlendirme, kelimelerin saçma dizilişi, tekrarlı kafiye, kavramsal açıdan yanlış ses, garip sesler, kes yapıştır söz, fıkra, zıt anlamlı kelime, söz evirtim, tık tık kimse yok tarzı şaka oyun, bilmece, özlü taşlama, şakalaşma, saraka, ironi, yergi ve zıdır bilmece*” kategorilerinden ve durumsal mizahi unsurlar ise: “*-miş gibi oyun, sürpriz durum, dokunma içerikli fiziksel oyun, gaf yapma, kaba şaka, vücudun bölümleri ya da işlevlerine yönelik olarak kullanılan komik sözler, abartılı eylem komedisi, başkası üzerinde üstünlük hissine dayalı mizah, özdeşleme, rol değiştirme, parodi, aşağılama, sosyal gaf, başkasını taklit, muziplik, Freud Sürçmesi, kötü şaka ve anekdot*” kategorilerinden oluşmaktadır.

3.4. Veri Toplam Aracının Türkçeye Uyarlanması

Orijinal dili İngilizce olan formun, Türkçe dilinde yayınlanmış resimli çocuk kitaplarından veri toplamaya uygun hale getirilebilmesi için bir dizi işlem gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bu aşamasında, orijinal metni İngilizce olan kitap inceleme formu üç kişi tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. Formun çevrilmesinde, her iki dili de iyi derecede bilen iki veya daha fazla kişinin grup halinde ya da bireysel olarak çevirmelerinden oluşan “grup çevirisi” (Aksayan ve Gözüm, 2002) yöntemine başvurulmuştur. Çeviriyi yapan kişiler araştırmacının kendisi, Türkçe ve İngilizce dillerine hâkim bir çevirmen ve çocuk edebiyatı alanında yetkin bir uzman olmak üzere üç kişiden oluşmaktadır. Araştırmadaki çeviriler, kişilerin birbirinden etkilenme durumlarını ortadan kaldırmak adına bireysel olarak yapılmıştır. Üç kişiden elde edilen çeviri taslak formlarında yer alan ifadelerden hangilerinin en uygun olacağı, çocuk edebiyatı alanında uzman üç kişi tarafından belirlenmiştir. Uzmanlar tarafından çevrilen metinde kullanılacak ifadelerin neler olduğu belirlendikten sonra, bu formun orijinali ile arasındaki tutarlılığı sağlamak adına dilsel eşdeğerlik çalışması gerçekleştirilmiştir (Hambleton ve Bollwark, 1991). Dilsel eşdeğerlik çalışması kapsamında, araştırmada incelenen kitaplardan biri olan “Mutsuz Kedi Dila” adlı resimli çocuk kitabı, çocuk edebiyatı, okul öncesi eğitim ve çocuk gelişimi alanında uzman yedi kişiye e-posta yoluyla gönderilmiş ve uzmanlardan iki hafta arayla, önce Türkçe ardından İngilizce formu kitaba göre kodlamaları istenmiştir. Formdaki kriterlere dayalı olarak yapılan bu incelemede, mizahi unsurlar bulunup bulunmama durumlarına göre var:1; yok: 0 şeklinde ifade edilmiştir. Bu uygulamalar sonucunda aradaki puanların tutarlılığını test etmek amacı ile sınıflama ölçeğinde ölçülen iki düzeyli süreksiz iki değişken arasındaki ilişki hakkında bilgi veren teknik olan Phikorelasyon (Büyüköztürk ve arkadaşları, 2014) katsayısına bakılmıştır. Bunun sonucunda İngilizce ve Türkçe formlar arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Formun Türkçeleştirilmiş hali ile orijinal hali arasında çıkan yüksek düzeydeki ilişki, çevirinin dilsel eşdeğerliğinin sağlandığı yönünde fikir vermiştir.

Elde edilen sonuçlara ilişkin çapraz tablo ve korelasyon değeri aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Türkçe ve İngilizce Formaların Arasındaki Phikorelasyonu Sonucu

	Değer	Yaklaşık anlamlılık derecesi
Nominal Phi	,876	,000
Geçerli durumların sayısı	315	

Tabloya göre Türkçe ve İngilizce formlardan elde edilen sonuçların korelasyonu 0,876 ($p < 0.001$)’dır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada, verilerin analizinde Türkiye’de yayınlanan Türkçe ve Türkçeye çevrilmiş resimli çocuk kitaplarındaki mizahi unsurlarının incelenmesi amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman analizinde var olan bir durumun mevcut belge ve dokümanlarla uygun olarak ortaya konulması amaçlanır. Doküman analizleri büyük ölçüde hedef dokümanın taranmasına dayanır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Doküman analizi, “analize konu olan veriden örneklem seçme, kategoriler

geliştirme, analiz birimini saptama ve sayısallaştırma” olmak üzere dört aşamada gerçekleştirilmektedir (Bailey, 1982).

Analizde araştırmacı amacına bağlı olarak “sözcük, tema, karakter, cümle/paragraf ve madde/içerik” gibi farklı analiz birimlerini kullanabilmektedir. Mevcut çalışmada resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların incelemesinde “cümleler” ve “görseller” analiz birimi olarak kullanılmıştır. Yapılan çalışmada, resimli çocuk kitaplarında yer alan mizah unsurları inceleme kriterleri Tablo 2 de verilmiştir.

Tablo 2. Resimli Çocuk Kitaplarında Mizahi Unsur İnceleme Kriterleri

Mizahi Unsurlar	İnceleme Kriteri
Kavramsal Tutarsızlık:	Resimlerde birbiri ile uyuşmayan, ilgisiz durumların yer alması. Örneğin, “şapka giyen inek”, “küvetteki köpek”, “dış fırçalayan bir fil” gibi.
Fiziksel Deformasyon:	Resimlerde bir nesne ya da varlığa bir özellik ekleme ya da bir özelliği ondan alma gibi durumların yer alması. Örneğin, tek gözlü bir adam, 3 kanatlı kuş gibi.
Karikatürleştirme Esprileri:	Vücudun bölümlerinin ya da karakterlerin abartılarak gülünç bir şekilde verilmesi
Uçuk Abartı:	Resimlerde yer alan şekil, boyut, sayı, duygular, ya da olaydaki her türlü abartılı durum. Örneğin, “çok büyük bir ilaç” ya da “çok şişman bir adam” gibi.
Abartılı Küçültme:	Resimlerde yer alan şekil, boyut, sayı, duygu ya da olaydaki her türlü azaltma/küçültme durumu. Örneğin, “çok küçük ellere sahip olan bir kadın” ya da “çok kısa boylu bir adam” gibi.
Maskeleme	Resimlerde kim olduğunu gizlemek için görünüşünü kıyafet yoluyla değiştirme adına yer alan her şey. Örneğin, “maske takmış biri” ya da “bir palyaço” gibi.
Kostüm	Resimlerde, giyildiği dönem ve zaman ait olmayan kıyafetleri giyen karakterlerin yer alması. Örneğin, “günümüz dünyasında Süpermen kıyafeti giyen çocuk” gibi.
Türkçe’de Yer Almayan Sesler	Cümlelerde geçen, yazı ve konuşma dilinde kullanımı saçma, mantıksız olan ve Türkçe ‘ye ait olmayan ifadeler. Örneğin, “Gırrrr” .
Saçma Kelime	Cümlelerde geçen, karşılığı olmayan saçma, anlamsız kelimeler. Örneğin, “abra kadabra”
Kafiye	Cümlelerde ya da metin içi ifadelerde geçen uyaklı ifadeler. Örneğin, “ Hay Allah siz ne yaptınız, Ne diye Mina’yla inatlaştınız?” gibi.
Nesneyi Farklı İsimle İsimlendirmek	Cümlelerde geçen, bir nesne ya da varlığın ait olduğu isimle değil de, farklı bir isim ile çağırıldığı ifadeler. Örneğin, “köpeğe fil” demek, “Ali’ye Ayşe” demek gibi.
Kelimelerin Saçma Dizilişi:	Cümlelerde geçen kelimelerin saçma bir şekilde dizildiği ifadeler. Örneğin, “Bella köpeğini sayfada gezintiye çıkarmıştı” gibi.
Tekrarlı Kafiye	Çocukların uyaklı bir biçimde çıkardıkları anlamsız ses ya da kelimeler. Örneğin, “araba, yabara, kadaba” gibi.
Kavramsal Açıdan Yanlış Ses	Cümlelerde, birbiri ile uyuşmayan ve birbirinden farklı olan kavramların ya da varlıkların ilişkilendirilerek ifade edilmesi. Örneğin, “havlayan bir kedi” gibi.
Garip Sesler:	Cümlelerde yer alan, varlıkların kendilerinden beklenenden farklı bir ses çıkardığı ifadeler. Örneğin, “ çok iri bir adamdan çok ince bir sesin çıkması” gibi.
Kes Yapıştır Söz:	Cümlelerde, 2 ya da 3 sözcüğün birer parçasını bir araya getirerek yeni bir sözcüğün yapıldığı ifadeler. Örneğin, “Fakir Fukara Fonu” na Fak Fuk Fon” gibi.
Fıkra:	Cümlelerde geçen, ince anlamlı, şakalı öykücük; Bektaşî fıkrası, Nasrettin Hoca’dan bir fıkra gibi.
Zıt Anlamlı Kelime:	Cümlelerde, zıt anlama gelen sözcüklerin bir arada kullanıldığı ifadeler. Örneğin “geleceğin kızı geçmişin adamından kaçınır” gibi.
Sözevirtim:	Farklı anlamlara gelen sözcükler arasında bulunan ses benzerliğinden dolayı yapılan kelime oyunları. (Sözevirtim sözcüğünün İngilizcedeki karşılığı “pun” dur)

Tık Tık Kimse Yok Mu Tarzı Şaka/Oyun:	Cümlelerde geçen, soru ve cevabın -“tık tık “ -“ kim o?” -“x” -“ hangi x?” kalıbına benzer şekilde kullanıldığı ifadeler. Örneğin, “tık tık Kim o? Ben kapıcı Memo” gibi.
Bilmece:	Temel ve Bektaşî fıkrası gibi güldürü unsuru taşıyan metinler.
Özlü Taşlama	Cümlelerde geçen, Bireyler topluluğuna yönelik yapılan taşlama biçimindeki ifadeler.
Şakalaşma	Cümlelerde geçen, Karşılıklı yapılan şakalar ve esprilerin yer aldığı ifadeler.
Saraka	Sözel bir espri türü olup, özünde espri yapılan kişinin sözcüğün kast edilen anlamının farkında olmaması bulunmaktadır (Saraka sözcüğünün İngilizcedeki karşılığı “sarcasm” dır)
İroni	Cümlelerde, bir kelimenin tam tersini ima ederek bir kişi ya da olay ile alay etmek amacı ile kullanılan ifadeler.
Yergi	Toplumlarda bireysel yetersizlikleri ve kusurları, boş inanç ve adaletsizlikleri dolaylı yollardan çoğu kez de gülünçleştirerek eleştirerek kullanılan sanat biçimleri için kullanılan kavramdır. Örneğin, kolej yerine yanlışlıkla akıl hastanesin giren birisi kapıcıya : “koleje geleceğime yanlışlıkla akıl hastanesine geldim” der Kapıcı gülümseyerek “haklısınız ancak buradan çıkmak için ilerleme göstermeniz gerekiyor” der.
Zıprı Bilmece	Cümlelerde geçen, niçin-çünkü kalıbına dayanan ve soru sorma yoluyla yapılan mizaha dayanan ifadeler. Örneğin, Yerin kulağı var benim de kulağım var peki ben yer miyim? Yemeeem! Ya da “Demir ve bakır açıkta kalırsa paslanır, altına ne olur?” “Çalarlar!” gibi
Mış Gibi Oyun	Bir nesnenin başka bir nesneymiş gibi kullanıldığı durumlar. Örneğin, bir çocuğun boş bir tuvalet kağıdı rulosunu bilezikmiş gibi koluna geçirerek oynaması gibi.
Sürpriz Durum	Beklenmedik ani sonuçlarla gelişen olayların gerçekleştiği durumlar.
Dokunma İçerikli Fiziksel Oyun	Gıdıklama gibi fiziksel içerikli oyunları içeren şaka ya da durumlar.
Gaf Yapma	Pot kırma ve çam devirmeyi içeren durumlar. Örneğin, çok kilolu birisine “aa hamile misiniz?” demek ya da söylenmemesi gereken bir anda, birtakım sözler sarf etmek.
Kaba şaka	Eğlenmek için yapılan maskaralık, yaramazlık ya da komik, saçma davranışlar. Örneğin, komşunun ziline basıp kaçmak.
Vücudun Bölümleri Ya Da İşlevlerine Yönelik Olarak Kullanılan Komik Sözler	Çocukların idrar ve bağırsak kontrolünde yaşadıkları kazalar ve bununla ilgili yapılan esprileri içeren durumlar.(Bu mizahi unsurun İngilizcedeki karşılığı “potty humor” dır)
Abartılı Eylem Komedisi	Gürültülü hızlı fiziksel şakaları içeren durumlar.
Başkası Üzerinde Üstünlük Hissine Dayalı Mizah	Birtakım fiziksel, sosyal ve bilişsel becerileri çoktan elde etmiş olan birinin, bunları henüz elde etmemiş ya da elde etmeye çalışan birisine karşı kendini üstün hissetmesine dayalı olarak yapılan mizah. Örneğin, 3 yaşındaki bir çocuğun yeni yeni yürümeye çalışan küçük bir çocukla alay etmesi.
Özdeşeme	Kişinin benzerlikler, ortak nitelikler, andıran durumlar nedeniyle bir kişinin başka biriyle, bir şeyi başka bir şeyle gülünç bir biçimde karıştırmasıdır. Örneğin, -“sana armağan ettiğim sırt kaşıyıcı işine yarıyor mu?” -“o sırt kaşımak için miydi? Eşim onu bana salata yedirmek için kullanıyor”.
Rol Değiştirme	Hayvanların insanlar, insanların ise hayvanlara ait kimi özelliklere sahip olması ya da eylemleri yaptığı durumlar. Örneğin, “bir köpeğin bilgisayar kullanması” ya da bir “sincapın küpe takması” gibi

Parodi	Bilinen bir eserin komik bir şekilde taklit edildiği durumlar. Örneğin , Orhan Veli Kanık'a ait olan “Ne atom bombası Ne Londra konferansı Bir elinde cımbız Bir elinde ayna; Umurunda mı dünya” mısralarının, “Bir elinde cep telefonu Bir elinde ipod Umurunda mı dünya” şeklinde değiştirilmesi
Aşağılama	Birinin aşağılanıp, hor görüldüğü ve alaya alındığı durumlar.
Sosyal Gaf	Sosyal bir ortamda yapılan gaf.
Başkasını Taklit	İzleyicide komik bir etki bırakmak için bir davranış ya da kişiyi taklit etme. “Örneğin, bir çocuğun araba sesini taklit etmesi” gibi.
Muziplik	Başkasına yönelik olarak yapılan eylemsel, kaba ve rahatsızlık verici şakalardır. Birisinin yüzüne pasta fırlatmak buna örnek olarak verilebilir. Dil aracılığı ile sözel yolla yapılan esprinin aksine esprinin eylem ya da uygulamaya sokulmasıdır. Bu esprilerde ani gürültü, patlama sesi; kötü tattaki yiyeceklerin yedirilmesi, uyurken yüzün boyanması, fare ya da yılan maketleri yerleştirme gibi çoğu beş duyuya hitap eden, yapılan kişiye rahatsızlık veren esprilerdir
Freud Sürçmesi	Bilinçaltının etkisi ile konuşma, bellek ya da fiziksel eylemde ortaya çıkan yanlış ve sapmalardır. Bu tür sürçmeler espri amaçlı yapılabileceği gibi bilinçsiz bir şekilde de ortaya çıkabilir
Kötü Şaka	Özel bir espri türü olmaktan çok cinsellik, bazı vücut bölümleri, itici bazı fizyolojik işlevler gibi konulara dayalı mizah üretmedir. Irk ve etnik farklılıkları kullanarak mizah yapma da bu tür şakalardan sayılmaktadır
Anektod	Fıkra ya benzeyen ancak fıkradan farklı olarak bir kişi hakkında özel bir dedikodu ya da sırrın ağızdan ağza yayılmasını anlatır. Genellikle ünlü insanlar ile ilgili yapılan esprilerdir. Örneğin, “Churchill bir gün”, Erdal İnönü bir gün” diye başlayan espri tipleri bu gruptandır

(Johnson, 2010; (Güler ve Güler, 2010:300).

Çalışma grubunda yer alan resimli çocuk kitapları, araştırmacı tarafından Şubat 2015- Nisan 2015 tarihleri arasında incelenmiştir. Kitaplarda yer alan mizahi unsurlar “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu “ na göre değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler, Tablo 2’de verilen kriter ve ifadelerden yola çıkılarak incelenmiştir.

Çalışma grubunda yer alan 54 kitaptan her biri, araştırmacı tarafından okunmuş ve kitaplarda yer alan mizahi unsurlardan her biri görsel, sözel ve durumsaldan uygun olan için işaretlenmiştir. Çalışma grubunda yer alan 54 kitaptan 8 tanesi seçkisiz örneklem yolu ile belirlenerek, her bir kitap araştırmacı ve 2 uzman tarafından kişi tarafından görsel, sözel ve durumsal mizah barındırıp barındırmama durumuna göre kodlanmıştır. Ardından kodlayıcılar arasındaki güvenilirliği belirlemek için Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen formül kullanılmıştır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Miles ve Huberman (1994)’ın tavsiye ettiği bu formül aşağıda verilmektedir:

$$\text{Güvenilirlik} = (\text{Uzlaşma Sayısı} / (\text{Uzlaşma Sayısı} + \text{Uzlaşmama Sayısı})) * 100$$

Huberman (1994), kodlayıcılar arasındaki bu tutarlığın %70 ve üzerinde olmasının yeterli olduğunu belirtmiştir (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Mevcut çalışmada yukarıda verilen formül yardımı ile yapılan hesaplamam sonucunda kodlayıcılar arası güvenirliliğin 0.96 olduğu görülmüştür.

4. BULGU VE TARTIŞMALAR

4.1. Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurların Mizahi Gelişim Evrelerine Açısından Dağılımına İlişkin Bulgular

Tablo 3. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurların Mizah Gelişim Evrelerine Göre Dağılımı

Evreler	Frekans (f)	Yüzde (%)
1. Evre	95	4.32
2. Evre	215	9.77
3. Evre	1840	83.60
4. Evre	48	2.22
Toplam	2150	100.00

İncelenen resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların mizahi gelişim evrelerine (McGhee,1979) göre dağılımının verildiği yukarıdaki tablo incelendiğinde, kitaplarda yer alan mizahi unsurların mizah gelişim evrelerinden en çok üçüncü (%83,60) evreye ait olduğu, bunu sırası ile ikinci (%9,77), birinci (%4,32) ve dördüncü (%2,22) evrelerin takip ettiği görülmektedir. İncelenen resimli çocuk kitaplarının okuyucu kitlesinin üç-altı yaş grubundaki çocuklardan oluşması ve bu yaş grubundaki çocukların McGhee,'nin (1979) bahsettiği mizah gelişim evrelerinden üçüncü evreye denk gelmesi nedeniyle, incelenen kitapların mizah gelişimine uygun olarak tasarlandığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, okul öncesi dönem çocuklarının, yaş seviyeleri açısından 0-2 yaşları kapsayan birinci ve ikinci evrelerde (McGhee, 1979) yer alan mizahi durumları algılamada beceri sahibi oldukları düşünüldüğünde, incelenen kitapların mizah gelişimine uygunluğu açısından McGhee'nin (1979) belirttiği mizahi gelişim evreleri ile uyumlu bir ilişki gösterdiği söylenebilir.

4.2. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsur Türlerinin Dağılımına İlişkin Bulgular

Tablo 4. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsur Türlerinin Dağılımı

Mizahi unsur türleri	Frekans (f)	Yüzde (%)
Görsel mizah	1376	63
Sözel mizah	332	15
Durumsal mizah	491	22
Toplam	2199	100

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, resimli çocuk kitaplarında görülen mizahi unsurların en çok “görsel mizah” (%63) kategorisinde bulunduğu, bunu sırayla “durumsal mizah” (%22) ve “sözel mizah” (%15) kategorilerinin takip ettiği görülmektedir. Çoğu okuma yazma bilmeyen okul öncesi dönem çocuklarının dünya ile ilgili algılarının oluşmasında resmin/görselliğin önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Çocuklar gördükleri resim, şekil ya da görüntülerle dünyalarını anlamlandırmakta, bunlar sayesinde hayattan keyif almaktadırlar. Bunun en güzel örneğini, okul öncesi dönem çocuklarının okuma bilmeseler bile iyi hazırlanmış bir resimli çocuk kitabının başında uzun ve keyifli zaman geçirmeleri gerçeği göstermektedir. Resimli çocuk kitapları çocuklara sadece okuma yazma farkındalığı gibi akademik beceriler sunmamakta, çocukların bilişsel gelişimlerinin desteklenmesine de katkı sağlamaktadır. Bilişsel gelişimle birebir ilişkili olan mizah gelişiminin (McGhee, 1971) de bu yaş grubundaki çocuklara kitaplar sayesinde görsellerle verilmesi, onların mizah gelişimine katkı sağlamaktadır. Buradan, incelenen resimli çocuk kitaplarının okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimini destekler nitelikte hazırlandığını söylemek mümkündür. Bu araştırmaya benzer bir sonuç Loizou'nun (2006) okul öncesi çocuklarının görsel mizah anlayışlarını incelediği araştırmasında da görülmektedir. Loizou bu çalışmada mizahın okul öncesi dönem çocukları için hazırlanan kitaplarda daha çok grafik ve fiziksel aktivitelere yani görsel mizaha dayalı olduğunu bulmuştur. Johnson (2010) ise incelediği resimli çocuk kitaplarında, yapılan araştırmadan farklı olarak incelediği kitaplarda en çok “sözel mizah” unsurların yer aldığını, bunu “görsel mizah” ve “durumsal mizah”ın takip ettiğini tespit etmiştir. Bu araştırmanın sonucu ile yapılan çalışma kıyaslandığında farklı ülkelerde yapılan bu çalışmaların, ülkeler arasındaki kültürel farklılıklarının çocuk edebiyatına da yansımış olabileceği düşünülmektedir.

4.3. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Görsel Mizahi Unsur Türlerinin Dağılımına İlişkin Bulgular

Tablo 5. Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Görsel Mizahi Unsurların Dağılımı

Mizahi Unsur	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kavramsal Tutarsızlık	828	60.17
Fiziksel Deformasyon	119	8.65
Karikatürleştirme Esprileri	46	3.34
Uçuk Abartı	300	21.80
Abartılı Küçültme	65	4.72
Maskeme	10	0.73
Kostüm	8	0.58
Toplam	1376	100.00

Tablo 4 incelendiğinde, incelenen kitaplarda görsel mizahi unsurlardan en çok “kavramsal tutarsızlık” (%60.17) unsuruna rastlanmıştır. Bunu sırası ile “uçuk abartı” (%21.80), “fiziksel deformasyon” (%8.65), “abartılı küçültme” (%4.72), “karikatürleştirme esprileri” (%3.34), “maskeme” (%0.73) ve “kostüm”

(%0.58) takip etmektedir. Johnson (2010) yaptığı araştırmada bu sonucuna benzer olarak incelediği kitaplarda en çok “kavramsal tutarsızlık” kategorisine ait mizahi unsurların en fazla oranda yer aldığını tespit etmiştir. Bu kategoriye sırasıyla kostüm, fiziksel deformasyon, maskeleme, karikatürleştirme ve uçuk abartı, abartılı küçültmenin takip ettiğini tespit etmiştir. Bu sonucun araştırma sonucuyla benzerlik gösterdiği söylenebilir. Loizou (2006) yaptığı çalışmada, okul öncesi çocuklarının komik resimlerde var olan tutarsızlık durumlarını fark edebildikleri bulmuştur. Berding (1965) çocuklar için yazılan mizah içerikli 75 kitabı incelediği araştırmasında, kitaplarda en çok bulunan mizahi unsurların; uyumsuz işler ya da davranışlar sergileyen karakterler ve uçuk abartılı davranış ve durumların olduğunu tespit etmiştir.

4.4. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Sözel Mizahi Unsur Türlerinin Dağılımına İlişkin Bulgular

Tablo 6. Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Sözel Mizahi Unsurların Dağılımı

Mizahi Unsur	Frekans (f)	Yüzde (%)
Türkçe 'de Yer Almayan Ses	49	14.76
Saçma Kelime	16	4.82
Kafiye	126	37.95
Nesneyi Farklı İsimle İsimlendirme	24	7.23
Kelimelerin Saçma Dizilişi	94	28.31
Tekrarlı Kafiye	0	0.00
Kavramsal Açından Yanlış Ses	4	1.20
Garip Sesler	0	0.00
Kes Yapıştır Söz	7	2.11
Fıkra	0	0.00
Zıt Anlamlı Kelime	5	1.51
Söz Evirtim	0	0.00
Tık Tık Kimse Yok mu Tarzı Şaka Oyun	0	0.00
Özlü Taşlama	0	0.00
Şakalaşma	1	0.30
Saraka	0	0.00
İroni	5	1.51
Yergi	1	0.30
Zıdır Bilmece	0	0.00
Bilmece	0	0.00
Toplam	332	100

Tablo 6 incelendiğinde, incelenen kitaplarda sözel mizahi unsurlardan en çok kafiye (%37.95) unsurunun bulunduğu görülmektedir. Bunu sırası ile; kelimelerin saçma dizilişi (28.31), Türkçe'de yer almayan ses (%14.76), nesneyi farklı isimle isimlendirme (%7.23), saçma kelime (%4.82), kes yapıştır söz (%2.11), zıt anlamlı kelime (%1.51), ironi (%1.51), şakalaşma (%0.30)ve yergi (%0.30) unsurları takip ederken; tekrarlı kafiye, garip sesler, fıkra, söz evirtim, tık tık kimse yok mu tarzında şaka/ oyun, özlü taşlama, saraka, zıdır bilmece ve bilmece unsurlarına ait hiçbir örneğe rastlanmadığı görülmektedir. Tabloda dikkat çeken önemli bir nokta incelenen kitaplarda “tekrarlı kafiye”, “garip sesler” ve “fıkra” gibi okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine (McGhee, 1979) uygun olan unsurların yer almamış olmasıdır.

Johnson (2010) çalışmada, bu araştırmanın bulgularından farklı olarak incelediği kitaplarda tekrarlı kafiye, garip ses ve fıkra gibi unsurlara ulaşmıştır. İki araştırmanın sonucunda yer alan bu farklılığın nedeninin, iki kültür arasındaki farklılıklar olabileceği düşünülmektedir. Örneğin, ülkemizde çocukların kullandığı kafiyeli sözcükler, diğer insanlar tarafından takdir görürken, “araba, meraba, yaraba, dalaba” gibi saçma sözcüklerin yer aldığı “tekrarlı kafiyeler” (McGhee, 1979) onaylanmamakta ya da bu tür ifadelerin takdir edilmediği düşünülmektedir. Çevre tarafından bu şekilde olumlu geri bildirimler alınmayan türdeki mizahi yapıların yazarlar tarafından çocuk kitaplarında yer verilmediği düşünülebilir.

Bununla birlikte, yine aynı tabloda 4. evrede yer alan yetişkin türü mizah (McGhee, 1979) unsurlarından söz evirtim, tık tık kimse yok mu tarzı şaka/oyun, özlü taşlama, şakalaşma, saraka, ironi, yergi, zıdır bilmece ve bilmece türündeki sözel mizah unsurlarının çalışma grubundaki hiçbir kitapta yer almadığı görülmektedir. Bilmeceler çocukları güldüren bir eğlence kaynağı olarak görülmekle beraber özellikle ilköğretim 1. sınıftan itibaren çocukların nesneleri tanıması, muhakeme yeteneklerinin artması ve çağrışım becerilerinin gelişmesi ile anlaşılan edebi unsurlardır (Kardaş ve Alp, 2013:17). Bu sebeple bilmecelerin incelenen okul öncesi dönem çocuk kitaplarında yer almaması bu kitapların çocukların gelişimine uygun olduğu şeklinde

yorumlanabilir. Bahsedilen bu türlerin, McGhee'nin bahsettiği mizah gelişiminde "Yetişkin Türü Mizah" olan 4. evrede yer alması ve okul öncesi dönem çocuklarının bu türden mizahi unsurları takdir edememesi düşünüldüğünde, incelen kitapların okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine uygun olduğunu söylemek mümkündür. Bu sonuçtan farklı olarak Mallen (1993) ise yaptığı çalışmada bilmece sormanın okul öncesi dönem çocukları tarafından komik bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Johnson (2010) araştırmasında, buradaki sonuçlara benzer olarak 4.evreye ait olan tık tık kimse yok mu tarzı şaka/oyun, özlü taşlama, saraka, zıdır bilmece ve bilmece kategorilerine ait hiçbir unsurun bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte, Johnson bu araştırmasında garip sesler, kes yapıştır söz gibi okul öncesi dönem çocuklarının takdir edip, üretebildikleri türde mizahi unsurların kitaplarda yer almadığı ve mizah gelişim evrelerinden 4.evreye ait olan tık tık kimse yok mu tarzı şaka/oyun, özlü taşlama, saraka, zıdır bilmece ve bilmece kategorilerine ait hiçbir unsurun bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Berding (1965) ve Barnhart (1984) ise okul öncesi dönemden ilkökula doğru çocukların yaşları arttıkça, kitaplarında daha karmaşık yapıda sözel mizahi unsurların olduğunu bulmuşlardır.

4.5. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Durumsal Mizahi Unsur Türlerinin Dağılımına İlişkin Bulgular

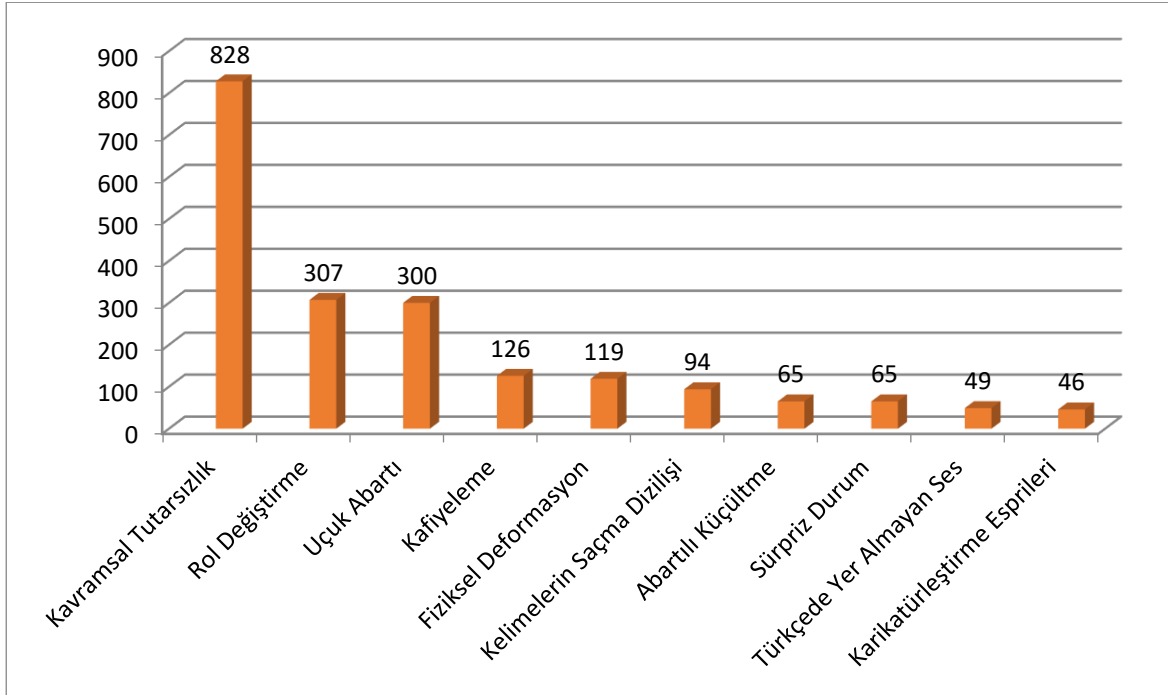
Tablo 7. Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Durumsal Mizahi Unsurların Dağılımı

Mizahi Unsur	Frekans (f)	Yüzde (%)
Mış Gibi Oyun	23	4.68
Sürpriz Durum	65	13.24
Dokunma İçerikli Fiziksel Oyun	7	1.43
Gaf Yapma	1	0.20
Kaba Şaka	12	2.44
Vücut Bölümleri Ya Da İşlevlerine Yönelik Olarak Kullanılan Komik Sözler	12	2.44
Abartılı Eylem Komedisi	8	1.63
Başkası Üzerinde Üstünlük Hissine Dayalı Mizah	8	1.63
Özdeşleme	6	1.22
Rol Değiştirme	307	62.53
Aşağılama	2	0.41
Sosyal Gaf	0	0.00
Başkasını Taklit	27	5.50
Muziplik	0	0.00
Freud Sürçmesi	1	0.20
Kötü Şaka	0	0.00
Anektod	0	0.00
Parodi	12	2.44
Toplam	491	100.00

Tablo 7 incelendiğinde, incelenen kitaplarda durumsal mizahi unsurlardan en çok rol değiştirme (%62) unsuruna rastlanmıştır. Bunu sırası ile sürpriz durum (%13.24), başkasını taklit (%5.50), -mış gibi oyun (%4.68), kaba şaka (%2.44) vücut bölümleri ya da işlevlerine yönelik olarak kullanılan komik sözler(%2.44), parodi (%2.44), abartılı eylem komedisi (%1.63), başkası üstünde üstünlük hissine dayalı mizah(%1.63), özdeşleme (%1.22) aşağılama (%0.41), Freud sürçmesi (%0.20), gaf yapma (%0.20) takip ederken, muziplik, kötü şaka ve anekdota yer verilmediği görülmektedir. Tablo incelendiğinde, incelenen kitaplarda 4.evreye ait olan sosyal gaf, muziplik, kötü şaka ve anekdot gibi durumsal mizahi unsurlara rastlanılmadığı görülmektedir. Bu unsurlara yer verilmemesi incelenen kitapların okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine uygunluğu hakkında bilgi verilmektedir. Çünkü bu unsurlar yetişkin türü mizah olan 4. evreye aittir. Öte yandan, 4. evrede yer alan durumsal mizah unsurlarından aşağılama, başkasını taklit, Freud Sürçmesi ve parodinin az oranlarda da olsa, bu çalışmada incelenen kitaplarda yer alması bu tabloda görülen bir başka sonuçtur. Johnson (2010) incelediği kitaplarda bu çalışmadan farklı olarak en fazla yer alan durumsal mizahi unsurun gaf yapma olduğunu, bunu muziplik ve kötü şakanın takip ettiğini bulmuştur. Johnson ayrıca 4. evreye ait olan başkası üstünde üstünlük hissine dayalı mizah ve 4. evrede yer alan kötü şaka, Freud Sürçmesi, ve anekdot a ait hiçbir unsura rastlanmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yapılan bu iki çalışmanın sonuçları arasındaki bu farkın nedeninin farklı kültürlerin yaşandığı ülkelerde yazılmış olmalarından kaynaklanması düşünülebilir.

Berding (1965) çocuk kitaplarını komik kılmak adına hangi mizahi unsurlara başvurularak yazıldığını incelediği çalışmasında, saçma davranışlar, uyuşmazlıklar, gaflar ve uçuk abartıların çocuklar için komik

kitaplar yazılmasında en çok başvurulmuş yollar olduğunu tespit etmiştir. Kappas (1967) ve Klause (1987) yaptıkları çalışmalarda, çocuk kitaplarında bulunan komik unsurların uçuk abartı, sürpriz durum, kaba şaka, saçmalık, sözel mizah, meydan okuma, insanların başına kötü bir olayın gelmesi, uyuşmazlık, alay olduğunu bulmuşlardır.

Şekil 1. İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarında en fazla Yer Alan 10 Mizahi Unsurun Dağılımı

Şekil 1’de incelenen resimli çocuk kitaplarında en fazla yer alan 10 mizahi unsur görülmektedir. Bunlar; kavramsal tutarsızlık, rol değiştirme, uçuk abartı, kafiye, fiziksel deformasyon, kelimelerin saçma dizilişi, abartılı küçültme, sürpriz durum, Türkçe’de yer almayan ses, karikatürleştirme esprileri olmuştur. Johnson (2010) ise yaptığı çalışmada, bu araştırmaya benzer olarak ilk sırada kavramsal tutarsızlık kategorisinin olduğunu tespit etmiştir. Buna ek olarak, gaf, kostüm, saçma kelime, kelimelerin saçma dizilişi, sosyal gaf, kelimelerin saçma dizilişi ve fiziksel deformasyonun takip ettiğini bulmuştur. Bu iki araştırmada doğan farklılığın nedeni kültürler arası farklılıklar olarak yorumlanabilir.

Zhang, Wang ve Xeromeritou (2011) yaptıkları araştırmada kültürel faktörlerin bilişsel gelişim ve mizahi tepki arasındaki ilişkide etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu sebeple, bir kültüre ait olan mizahın bir başka kültürde olmaması mümkündür. Farklı toplumların farklı ortamlarda farklı deneyim ve yaşantılara sahip olması mizahın farklı şekillerde kullanılmasına sebep olabilmektedir (Nesin, 2002).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma Türkiye’de yayınlanan mizah içerikli yerli ve yabancı çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların neler olduğu ve bu unsurların okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimlerine uygunluğunun incelenmesi amacı ile yapılmıştır. Çalışma grubu kapsamındaki kitaplar, Johnson (2010) tarafından geliştirilip, araştırmacı tarafından Türkçe’ye uyarlanan ve mizahi unsurları görsel, sözel ve durumsal açıdan incelemeye fırsat sunan “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu” aracılığı ile incelenmiştir. Böylece kitaplar formda yer alan toplam 45 mizahi unsur açısından incelenmiştir. İncelenen resimli çocuk kitaplarındaki mizahi unsurların mizahi gelişim evreleri açısından dağılımı gösterilmiştir. Buna göre incelenen kitaplardaki mizahi unsurlar mizahi gelişim evrelerinden en fazla 3.evreye (%83.60) ait unsurlar taşımakta iken, bunu sırası ile 2.evre (%9.77), 1. evre (%4.32)ve 4.evre (%2.22) takip ettiği görülmektedir.

İncelenen resimli çocuk kitaplarındaki mizahi unsur türlerinin dağılımı gösterilmiştir. Buna göre en fazla görsel mizahi unsurlar (%63) varken, bunu durumsal (%22) ve sözel (%15) unsurlar takip etmektedir.

İncelenen kitaplarda görsel mizahi unsurların kavramsal tutarsızlık (%60.17) , uçuk abartı (%21.80), fiziksel deformasyon (%8.65), “abartılı küçültme” (%4.72), “karikatürleştirme esprileri” (%3.34), maskeleye(%0.73) ve kostüm (%0.58) şeklinde sıralanmaktadır.

İncelenen kitaplarda sözel mizahi unsurların kafiye (%37.95), kelimelerin saçma dizilişi (28.31), Türkçe’de yer almayan ses (%14.76), nesneyi farklı isimle isimlendirme (%7.23), saçma kelime (%4.82), kes yapıştır söz (%2.11), zıt anlamlı kelime (1.51), ironi (1.51), şakalaşma (%0.30)ve yergi (%0.30) şeklinde sıralandığı; tekrarlı kafiye, garip sesler, fıkra, söz evirtim, tık tık kimse yok mu tarzında şaka/ oyun, özlü taşlama, saraka, zıdır bilmece ve bilmece unsurlarına ise yer verilmediği tespit edilmiştir.

İncelenen kitaplarda durumsal mizahi unsurların rol değiştirme (%62), sürpriz durum (%13.24), başkasını taklit (%5.50), -mış gibi oyun (%4.68), kaba şaka (%2.44) vücut bölümleri ya da işlevlerine yönelik olarak kullanılan komik sözler(%2.44), parodi (%2.44), abartılı eylem komedisi (%1.63), başkası üstünde üstünlük hissine dayalı mizah(%1.63), özdeşleme (%1.22) aşağılama (%0.41), Freud sürçmesi (%0.20), gaf yapma (%0.20) şeklinde sıralandığı, muziplik, kötü şaka ve anekdota ise yer verilmediği tespit edilmiştir.

İncelenen resimli çocuk kitaplarında en fazla yer alan 10 mizahi unsurun dağılımının ise; kavramsal tutarsızlık (f=828), rol değiştirme (f=307), uçuk abartı (f=300), kafiye(f=126), fiziksel deformasyon (f=119), kelimelerin saçma dizilişi (f=94), abartılı küçültme (f=65) ve sürpriz durum (f=65), Türkçe’de yer almayan ses(f=49), karikatürleştirme esprileri (f=46) olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular göz önüne alındığında, dikkat çeken birkaç nokta bulunmaktadır. Bunlardan ilki, yetişkin türü mizahın başladığı dönem olarak kabul edilen dolayısı ile okul öncesi dönem çocuklarının mizah anlayışına daha uzak olan 4. evreye ait (McGhee, 1979) mizahi unsurların en az sıklıkta bulunmasıdır. Bununla birlikte az sayıda da olsa mizah gelişim evrelerinden “Yetişkin Türü Mizah” kategorisinde bulunan 4. evreye ait “ironi” ve “yergi” unsurlarına yer verildiği görülmektedir. “İroni “ kavramının soyut olması ve pek çok bilişsel gelişim kuramına göre yaşları üç ile yedi arasında değişen çocuklar tarafından anlaşılmasının zor olduğu (Johnson, 2010) göz önüne alındığında, bununla ilgili olarak birkaç yorum yapmak mümkündür. Bunlardan ilkin, resimli çocuk kitaplarını yazan kimi yazarların, “ironi” gibi soyut kavramların çocuklar tarafından anlaşılmasının güç olduğunu bilmedikleri, dolayısı ile kitaplarını yazarken bunu göz önünde bulundurmamış oldukları düşüncesi oluşturmaktadır. İkinci olarak, incelenen resimli çocuk kitaplarının birincil hedef kitlesi olan üç-altı yaş arasındaki pek çok çocuk okuma yazma bilmediği için kitapların onlara bir yetişkin tarafından okunması oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak yazarların bu kavramlara bilinçli olarak yer verdiği düşünülebilir. Yetişkin türü mizahın başladığı 4. evrenin önemli bir özelliği somut işlemler döneminin başlaması ile birlikte zihinde aynı anda iki düşünceyi tutup, bunlar hakkında yorum yapabilmek becerisinin kazanılıyor olmasıdır (McGhee, 1979) . İncelenen kitaplarda 4. evreye ait unsurlara az sayıda yer verilmesi, bu kitapların somut işlem becerilerini tam olarak kazanmamış okul öncesi dönem çocuklarının mizah ve bilişsel gelişimine uygun olarak hazırlandığı şeklinde yorumlanmaktadır. Ayrıca, okul öncesi dönem çocuklarının kavramada zorluk çekebilecekleri sosyal gaf, muziplik, kötü şaka, anekdot, söz evirtim, özlü taşlama, ve saraka gibi yetişkin türünde mizahi unsurlar (McGhee, 1979)’ a rastlanmamış olması, incelenen resimli çocuk kitaplarının, çocukların mizah gelişimine uygun olduğunun bir göstergesi olarak düşünülebilir. Araştırmanın bulguları, incelenen kitaplarda en çok yer alan mizahi unsurların; kavramsal tutarsızlık, rol değiştirme, uçuk abartı, kafiye, fiziksel deformasyon, kelimelerin saçma dizilişi, abartılı küçültme, sürpriz durum ve Türkçe’de Yer almayan ses olduğunu göstermiştir. Bu unsurların incelenen kitaplarda yer alması çocukların bilişsel ve dil gelişimine yaptığı katkılar açısından önemlidir. Bu katkılar mizahi unsurlara göre adım adım değerlendirmek gerekirse; kavramsal tutarsızlığın ilk sırada yer alması, resimli çocuk kitaplarının çocukların bilişsel gelişimlerinin desteklemesi açısından önemlidir. Çünkü herhangi bir kavrama ait görselde yer alan tutarsızlığı (mutfak önlüğü takıp, yemek pişiren kurt gibi) gören çocuk, gördüğü bu sahneyi zihninde var olan şemalarla karşılaştırır ve bunun gerçekte olmadığını fark eder. İncelenen kitaplarda en çok yer alan diğer iki unsur da uçuk abartı ve abartılı küçültmedir. Bu unsurların çocuğun matematiksel akıl yürütme becerileri içinde yer alan az-çok, büyük-küçük kavramlarının pekiştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Başka bir deyişle, bir nesne ya da canlıya bakınca ondaki “uçuk abartıyı” ya da “abartılı küçültmeyi” gören çocuğun yukarıda bahsedilen kavramları anlaması kolaylaşmaktadır. Kafiye, kelimelerin saçma dizilişi ve Türkçe’de yer almayan ses unsurlarının ise, çocuğun dil gelişimlerine destek olacağı düşünülmektedir. Başka bir ifade ile dizelerin sonundaki ses benzerliğini fark eden çocuğun dil gelişiminde önemli bir yeri olan seslerdeki benzerliği fark etme becerisi artmakta ve fonolojik farkındalığı gelişmektedir. Ayrıca çocuk kelimelerin saçma dizilişinde yer alan farklı dil oyunlarını kavramaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında, incelenen resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların çocukları salt eğlendirmenin dışında, onları gelişimsel açıdan da desteklediğini de söylemek mümkündür. McGhee (1996)’ye göre mizahın bilişsel, sosyal, duygusal, stres azaltıcı, gruba aidiyet, olumlu iletişim becerileri, artan yaratıcılık ile problem çözme becerileri, mesleki doyum, fiziksel faydalar ve moral artırmaya yönelik birçok etkisi bulunmaktadır. İncelenen resimli çocuk kitaplarında yer verilen mizahi unsurların çocuğun soysa, duygusal ve bilişsel

gelişim alanları ve iyi oluşuna katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle, Okul Öncesi Eğitim Programı (2013)'nda üzerinde önemle durulan problem çözme, kişilerarası olumlu iletişim kurma, yaratıcılık becerilerinin geliştirilmesi gibi kazanımların mizah içeren resimli çocuk kitapları aracılığıyla çocuklara kazandırılabilceği düşünülmektedir. Ülkemizde çoğu kez erken yaşlardan itibaren yalnızca akademik becerilerin ön plana çıkarılıp, sosyal duygusal gelişim ile kişilerarası iletişim becerilerinin ihmal edildiği düşünüldüğünde, mizah içeren resimli çocuk kitapları ile çocuklarda mizah gelişimine yönelik eğitimlerin bu eksikliğin giderilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde Türkiye'de büyük çocuk ve yetişkinlerde mizah gelişimi ile ilgili çalışmalar mevcutken, okul öncesi dönem çocuklarının mizah üretme ve mizahı takdir etme durumlarına yönelik sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Bunun sebebinin, yaşamın erken yıllarında bulunan ve henüz gelişmekte olan dil gelişimlerinden dolayı fikir ve düşüncelerini açıklamada yetersiz kalan okul öncesi dönem çocukları ile çalışmanın zor olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak ne kadar zor olursa olsun, insan hayatında bir önemli yere sahip olan mizah ve mizah durumlarına çocuğun hayatında yer vermek önemlidir. Çocukların ebeveyn ve öğretmenleri tarafından, mizah üretme ve takdir etme durumlarının incelendiği daha fazla sayıda çalışma yapılması önerilmektedir. Çok farklı kültürden ailelerin, dolayısı ile çocukların bulunduğu bir ülke olan Türkiye'de farklı kültürden olan çocuklarının mizah üretme ve mizahı takdir etme durumlarını inceleyen araştırmalar yapılması önerilmektedir. Alan yazını incelendiğinde göze çarpan bir diğer durumda Türkiye'de okul öncesi dönem çocuklarına hitap eden resimli çocuk kitaplarında mizahı inceleyen bir çalışma olmamasıdır. Bu sebeple bu türden daha çok çalışma yapılması önerilmektedir. Bununla birlikte, Türkçe dilinde yazılmış yerli ve yabancı çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların karşılaştırıldığı bir çalışma yapılması önerilmektedir. Bununla birlikte kitapların hem araştırmacı hem de çocuklar tarafından incelendiği, her iki grubun bulgularının karşılaştırıldığı bir çalışma yapılması önerilmektedir. Okul öncesi eğitim programına ek olarak çocukların mizahi gelişimlerini desteklemeye yönelik "mizah eğitim programlarının" düzenlenmesi ve bu programların etkililiğinin boylamsal çalışmalar ile takip edilmesi alanda çalışan araştırmacılara önerilmektedir.

Yapılan incelemeler sonucunda Türkiye'de yayınlanan mizah içerikli resimli çocuk kitaplarının sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu durum, çocukları gerek bir eğlence kaynağı, gerekse gelişimlerini destekleyici önemli bir faktör olan mizahtan mahrum bırakmak anlamına gelmektedir. Oysa yapılan pek çok araştırma, mizahın gerek erken yıllarda gerekse ileriki yıllarda çocuğa ihtiyacı olan çeşitli bilişsel ve sosyal beceriler sunduğu ve onu hayatın zorluklarına karşı koruduğunu göstermiştir. Pek çok olumlu davranış ve tutumda olduğu gibi mizahı ve onun sağladığı faydaları da hayata geçirmede önemli bir araç olan kitaplar sayesinde çocuk bahsedilen bu faydaları elde edebilir. Bu sebeple çocuk edebiyatı ile ilgili çalışan akademisyen ve yazarların görsel, sözel ve durumsal mizahi unsurlara bolca yer verilen, çocukların mizahi gelişimini destekleyen resimli çocuk kitapları yazmaları önerilmektedir. Yazılan bu kitaplardan çocukların etkin bir şekilde faydalanabilmesi için, mizah ve mizah gelişiminin çocuğun hayatına ne gibi katkılarının olduğu akademisyenler tarafından vurgulanması önerilmektedir. Yapılan bu vurgu gerek öğretmenlerin gerekse velilerin mizahi unsurlara yer verilen bu kitapları sıkça çocuklarına okuyacağı, ev ve sınıf ortamında bu türden kitaplara yer verecekleri düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bariaud, F. (1989). Age differences in children's humor. In P. E. McGhee (Eds.). *Humor and children's development, A guide to practical applications*, 15-45. New York: HaworthPress.
- Barnhart, N. C. (1984). *The humor found in basal readers appropriate to second and fourth grade students*. Unpublished Doctoral Dissertation. University of Maryland.
- Bayraktar, Z. (2010). *Mizah teorileri ve mizah teorilerine göre Nasreddin Hoca fıkralarının tahlili*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi.
- Berding, M. C. (1965). *Humor as a factor in children's literature*. (Doctoral dissertation, University of Cincinnati, 1965). Dissertation Abstracts.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (16. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirci, G. (2013). *Eğitimde mizah ve karikatür kullanmanın öğrenci başarısı ve motivasyonuna etkisi: Ortaokul 7. sınıf fen ve teknoloji dersi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.

- Eroğlu, E. (2008). Muzaffer İzgü'nün çocuk kitaplarının mizah unsurları yönüyle incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Guo, J. , Zhang, X., Wang, Y. ve Xeromeritou, A. (2011). Humour among Chinese and Grek preschool children in relation to cognitive development. International Electronic Journal of Elementary Education, 3(3),153-170.
- Güleç, H. ve Gönen, M. (1997). 1974–1993 yılları arasında Türkçe basılmış olan resimli öykü kitaplarının resimlendirilme ve fiziksel özellikleri yönünden incelenmesi. Türk Kütüphaneciliği, 11 (1), 42-53.
- Güler, Ç. ve Güler, B. U.(2010). Mizah, gülme ve gülme bilimi. Ankara: Yazıt Yayıncılık.
- Johnson, M. A. (2010). Humor in children's picture books. Unpublished Master Thesis. The University of North Carolina.
- Kardaş, C. ve Alp, D. (2013). Çocuk edebiyatı ve medya. Ankara: Eğiten Kitap.
- Loizou, E. (2006). Young children's explanation of pictural humor. Early Childhood Education Journal, 33(6), 425-431.
- Mallen, K. (1993). Laughlines: Exploring humour in children's literature. Australia: Ambassador Press.
- McGhee, P. E. (1971). Cognitive development and children's comprehension of humor. Child Development, 42, 123-138.
- McGhee, P. E. (1979). Humor: It's origin and development. New York: Freeman.
- McGhee, P. E. (1996). Health, healing and the amuse system. Humor as survival training. (2nd Edition). United Statates of America: Kendal/ Hunt Publishing Company.
- McGhee, P. E. (2002). Understanding and promoting the development of children's humour. United Statates of America: Kendal/ Hunt Publishing Company.
- Sauthom, M. (2005). Humor development: An important cognitive and social skill in the growing child. Physical and Occupational Therapy in Pediatrics, 25(1/2), 105-116.
- Sever, S. (2003). Çocuk ve edebiyat.(1. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zbaracki, M., D. (2003). A descriptive study of how humor in literature serves to engage children in their reading. Doctorial Thesis The University of Ohio State.

EK-1

İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Görsel Mizahi Unsurlara Ait Örnek Görseller

Kavramsal Tutarsızlık Kategorisine İlişkin Örnek Görsel

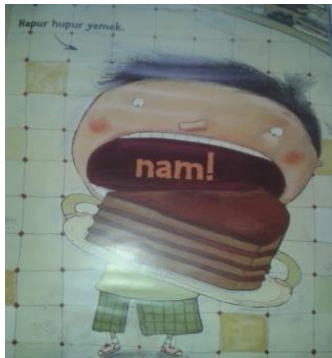
Şekil 1. İnatçı Kirpi Mina

Şekil 1 de “İnatçı Kirpi Mina” adlı resimli çocuk kitabına ait görsele yer verilmiştir. Görselde kirpi ile kurbağanın birdirbir oyununun oynaması, çocukların dolayısı ile insanların yaptığı bir eylem olduğu için “kavramsal tutarsızlık” kategorisi içinde ele alınmıştır.

Fiziksel Deformasyon Kategorisine İlişkin Örnek Görsel

Şekil 2. Dişi Ağrıyan Tavuk

Şekil 2’de çalışma grubunda yer alan “Dişi Ağrıyan Tavuk” adlı resimli çocuk kitabına ait bir görsel verilmiştir. Bu görselledoktorun ağzının olmadığı görülmektedir. Bu durum fiziksel deformasyon kategorisinin tanımında yer alan “bir varlığa ait bir özelliğin ondan alınması” ifadelerine örnek olduğu için , “fiziksel deformasyon” kategorisi içinde ele alınmıştır.

Karikatürleştirme Esprileri Kategorisine İlişkin Örnek Görsel

Şekil 3. Çikolataya Bayılıyorum

Şekil 3’de “Çikolataya Bayılıyorum” adlı resimli çocuk kitabına ait bir görsel verilmiştir. Bu görsel, iştahla çikolatalı pasta yiyen bir çocuğun çikolata yerken aldığı keyfi eğlenceli bir şekilde yansıtmaktadır. Burada kullanılan yazınsal ifade de “karikatürleştirme esprileri” kategorisinde ele alınmıştır.

Uçuk Abartı Kategorisine İlişkin Örnek Görsel

Şekil 4. 10 Çocuklu Bir Baba

Şekil 4’de “10 Çocuklu Bir Baba” adlı resimli çocuk kitabında yer alan bir görsele yer verilmiştir. Bu görselde, on çocuğu olan bir babanın, on çocuğu ile yaptığı sabah kahvaltısından bir kesite yer verilmiştir. Kahvaltı masasında yer alan on fincan, çok sayıda kaşık ve masada babaları ile birlikte yer alan on adet çocuğun sunduğu abartılı durum, uçuk abartı kategorisinin tanımında yer alan “her türlü abartılı durum” a uyduğu için “uçuk abartı” kategorisine dâhil edilmiştir.

Abartılı Küçültme Kategorisine İlişkin Örnek Görsel

Şekil 5. Öfkeli Örümcek Rıza

Şekil 5’de “Öfkeli Örümcek Rıza” adlı çocuk kitabından alınan bir görsele yer verilmektedir. Bu görselde kendisi ufak olan Örümcek Rıza’nın tıpkı kendisi gibi küçük terlikleri, ona uygun güneş gözlüğü, şezlongu ve meyve suyu bardağı görülmektedir.

Maskeleme Kategorisine İlişkin Örnek Görsel**Şekil 6.** Mamut Yıkama Rehberi

Şekil 6' da "Mamut Yıkama Rehberi" kitabına ait bir görsel verilmiştir. Bu görselde mamutunu türlü yollara başvurarak küvete sokup, yıkamaya çalışan bir çocuğun macerası anlatılmaktadır. Çocuk verilen görselde maske takıp, yüzünü gizleyerek mamutu küvete sokmaya çalışmaktadır. Bu durum, görsel mizah içinde yer alan maskeleme unsurunun tanımında verilen "kim olduğunu gizlemek için görünüşünü kıyafet yoluyla değiştirmek" ifadelerine uymasından dolayı maskeleme kategorisinde değerlendirilmiştir.

EK-2**İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Sözel Mizahi Unsurlara Ait Örnek İfadeler****Türkçe'de Yer Almayan Sesler Kategorisine İlişkin Örnek İfadeler**

"..veee küçük sesler varmış şurulp"

"hatta koklamanın bile bir sesi varmış fırt fırt fırt" (Sesini Arayan Papağan Oscar)

Bu dizelerde yer alan "şurulp" ve "fırt fırt fırt" ifadeleri, "Türkçe'de Yer Almayan Sesler" kategorisi içinde incelenmiştir.

Saçma Kelime Kategorisine İlişkin Örnek İfadeler

"Şurulp" ve "fırt fırt" (Sesini Arayan Papağan Oscar) sözcükleri saçma kelimeler örnektir. Gerçekte anlamsal açıdan bir karşılığı bulunmadığı için bu sözcükler saçma kelime kategorisi içinde ele alınmıştır.

Kafiye Kategorisine İlişkin Örnek İfadeler

"Öte yandan akıllıdır bizim Rıza neyse ki,

Biraz düşününce görünmez ağlar ördüğünü fark etti.

Aslında kimse onları isteyerek bozmamıştı,

Sorununa başka bir çözüm bulmalıydı" (Öfkeli Örümcek Rıza). Bu dizelerde verilen "ki, etti" ve "bozmamıştı, bulmalıydı " sözcükleri, kelimelerinin sonundaki ses benzerliği olarak ele alınan kafiye kategorisine dâhil edilmiştir.

"Sevgili Zıpır

iyi ki adımların kıpır kıpır" (Kıpır Kıpır). Bu örnekte yer alan "Zıpır" ve "kıpır" sözcükleri kafiye kategorisi kapsamında incelenmiştir.

"Zıpır diye bağıyor öğretmen Mina, ama öğretmenim caz bu, capcanlı, kıpır kıpır, fıkır fıkır diyorum" (Kıpır Kıpır) dizelerinde geçen "kıpır kıpır" ve "fıkır fıkır" ifadelerinde yer alan kıpır ve fıkır sözcüklerinde kafiye bulunmaktadır.

"Öykümüzün kahramanı Memo adında bir oğlancık

Ufak tefek bizim oğlancık boyu daha kısacık

Çünkü işin doğrusu Memo' nun yaşı küçücük" (Memo ve Ay). Dizelerindeki "oğlancık" ve "kısacık" sözcükleri, sonlarındaki benzerlikten dolayı kafiye kategorisi içinde incelenmiştir.

"Hay Allah siz ne yaptınız

Ne diye Mina'yla inatlaştınız

Oynamak istememekte haklıydı hayvancağız

Sessiz film olsa tamam saklambaç belki

Ama bir kirpiyle birdirbir oynamak çok tehlikeli" (İnatçı Kirpi Mina). Dizelerinde geçen "yaptınız", "inatlaştınız" ve "belki, tehlikeli" sözcükleri sonlarındaki ses benzerliğinden dolayı kafiye kategorisi içinde incelenmiştir.

Kavramsal Açıdan Yanlış Ses Kategorisine İlişkin Örnek İfadeler

“Gıdıklanan Elma” adlı resimli çocuk kitabında yer alan “içindeki kıpırdanma arttıkça yaşlı elma gıdıklanarak kıkırdamaya başladı. Karakarga elmanın kıkırdamasını merakla izledi” ifadeleri kavramsal açıdan yanlış ses kategorisine dâhil edilmiştir. Çünkü bu kategorinin inceleme kriterinde yer alan “cümlelerde, birbiri ile uyuşmayan ve birbirinden farklı olan kavramların ya da varlıkların ilişkilendirilerek ifade edilmesi durumunu taşımaktadır.

Nesneyi Farklı İsimle İsimlendirme Kategorisine İlişkin Örnek İfadeler

“Öfkeli Örümcek Rıza” adlı kitapta geçen öfkeli örümcek, öfkeli örümcek Rıza ve “Korkak Kuş Sema” adlı resimli çocuk kitaplarında geçen korkak kuş, korkak kuş Sema gibi ifadeler bu kategoride değerlendirilmiştir.

Kelimelerin Saçma Dizilişi Kategorisine İlişkin Örnek İfadeler

“Başka çare kalmadı, yeni tarifler yaratmalı.

Dondurma meraklısı kızıma, bir gün balıklı bir gün tavuklu dondurma.

Bugün pırsalı, acaba yarın ne yapsam?”(Dondurma Yok mu Peli). Dizelerinde geçen “bir gün balıklı, bir gün tavuklu dondurma” sözlerinde kelimelerin saçma dizilişi görülmektedir. Kelimelerin saçma dizilişine ait bir diğer örnek de “Büyükanne ve Miyop Ejderha” ile “Yüksek Tansiyonlu Çınar Ağacı” adlı kitaplarda geçen miyop ejderha ve yüksek tansiyonlu çınar ağacı sözcüklerinde yer almaktadır.

Kes Yapıştır Söz Kategorisine İlişkin Örnek İfadeler

“Leylafonten” (Korkak Kuş Sema)

Zıt Kelime Kategorisine İlişkin Örnek İfadeler

Zıt anlamlı kelimelerin mizahi ifade olarak yer aldığı bir örneğe “Zeynep’ in Kırmızı Çizmeleri” adlı çocuk kitabında rastlanmaktadır. Bu kitapta geçen “aşağı-yukarı”, sağ ayak-sol ayak” ifadeleri buna örnektir.

Şakalaşma Kategorisine İlişkin Örnek İfadeler

“Zeynep’in Kırmızı Çizmeleri” adlı resimli çocuk kitabında, bir kış günü dışarı çıkarken giymek üzere kırmızı çizmelerini arayan Zeynep’in macerası komik bir şekilde dile getirilmektedir. Kitap boyunca Zeynep kedisi ile birlikte kırmızı çizmelerini aramaktadır. Çizmelerini aramasına rağmen bir türlü bulamayan Zeynep ‘in aklına bir fikir gelir. Çizmeleri olmadığı için dışarı çıkamayacağını bilen Zeynep annesine arabamla çıkayım de annesi buna güler. Ona “seni şakacı “ der.

İroni Kategorisine İlişkin Örnek İfadeler

Şekil 7. İroni Kategorisine İlişkin Örnek Görsel

Şekil 7’de “Bu Ne Tatlı Şey Böyle Loli” adlı resimli çocuk kitabında küçük kardeşini kıskanan Loli’nin yaşadığı durum mizahi unsurlardan ironi yoluyla anlatılmaktadır. Dedesi ile ninesi Loli’nin kardeşini sever ve” bu ne tatlı şey böyle” derler. Loli de pastasını yiyerek “Haklısın dedeciğim, haklısın nineciğim” der. Ancak bu ifadelere ait verilen görselde Loli’nin aklıdan pastayı kardeşinin kafasına attığı görülmektedir.

EK-3

İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Durumsal Mizahi Unsurlara Ait Örnekler

İncelenen resimli çocuk kitaplarında yer alan durumsal mizah çeşitlerine ait bazı örnekler aşağıda verilmektedir:

Sürpriz Durum Kategorisine İlişkin Örnek Durumlar

“Bale muhteşemdi!

Orkestra ise müthişti! baş balerinin kıyafeti,

Dönüşleri, zarif hareketleri, figürler arasındaki

Geçişleri, kısaca tüm dansı çok güzeldi.

Ama birden korkunç bir şey oldu!

Baş balerinin ayağı takıldı ve orkestranın üstüne düştü!” (Köpekler Bale Yapamaz) ifadelerinde yer alan durum, bir bale gösterisinde her şey yolunda giderken baş balerin ayağının takılması ve ani bir şekilde düşmesine dair bir durumu anlattığı için sürpriz durum kategorisinde incelenmiştir.

Dokunma İçerikli Fiziksel Oyun Kategorisine İlişkin Örnek Durumlar

“İçindeki kıpırdanma arttıkça yaşlı elma gıdıklanarak kıkırdamaya başladı” (Gıdıklanan Elma,).

Gaf Yapma Kategorisine İlişkin Örnek Durumlar

“Ne tür bir et diye sordu küçük timsah. Mesela güzel bir tavuk! Diye cevap verdi dikkatsiz dişi. Ama küçük timsah iyilik bilmez biri değildi ve annesini çok seviyordu.” “Dişi Ağrıyan Tavuk” adlı resimli çocuk kitabından bir alıntı olan yukarıdaki durum, durumsal mizah içinde yer alan “gaf yapma” kategorisinin tanımında verilen “söylenmemesi gereken bir anda, birtakım sözler sarf etmek” e uymasından dolayı bu kategoride değerlendirilmiştir. Çünkü burada dişi çürüten timsaha şeker yerine et yemesini öneren doktor, bir an için timsahın annesinin de bir tavuk olduğunu unutmuş ve timsahı onu yemesini istemiştir.

Kaba Şaka Kategorisine İlişkin Örnek Durumlar

“Geceliğine kaktüs dikenleri saplasam beni yine sever misin?” (Minik Ayı Vadü Annem Beni Seviyor Mu?). Örnekte de geçen ifadeler durumsal mizah içinde yer alan “kaba şaka” unsuru içinde ele alınmıştır.

Vücut Bölümleri Ya Da İşlevlerine Yönelik Olarak Kullanılan Komik Sözler Kategorisine İlişkin Örnek Durumlar

“Teo’nun Kaka Kitabı” adlı resimli çocuk kitabında, tuvalete gidebilecek olgunlukta olan Teo’nun tuvalete gitmek istememesi eğlenceli bir şekilde anlatılmaktadır. Hikâyenin ana kahramanı olan Teo parkta arkadaşları ile oynarken, arkadaşı Ati bezine kaka yapar. Daha sonra hikâyedeki kahramanlardan biri olan Zeyno “ püff, bu koku kaplumbağadan mı geliyor? Kaka mı yaptı acaba? Hadi başka oyuncağa gidelim” diyerek salıncaklara koşar. Burada kakayı yapan Ati olmasına rağmen bunun kaplumbağa yapmış gibi söylenmesi komik bir durum oluşturmaktadır.

Bu kategoride değerlendirilebilecek bir diğer örnek de “Kıpır Kıpır” adlı resimli çocuk kitabında yer almaktadır. Bu kitaptaki ana karakter olan Melisa’ya kelekler gibi kanat çırpmasını söyleyen bale öğretmenine Melisa’nın verdiği cevap “tuvaletim varken, çiçek olmam çok zor” demesi ve bunu derken de tuvaletinin geldiğini belli eden bir hareket göstermesi verilebilir.

Abartılı Eylem Komedi Kategorisine İlişkin Örnek Durumlar

“Mamut Yıkama Rehberi” adlı resimli çocuk kitabında yaramaz mamutunu yıkamak için türlü yollara başvuran bir çocuğun hikâyesi anlatılmaktadır. Hikâyenin ilerleyen kısımlarında geçen iki durum “abartılı eylem” kategorisine örnek teşkil etmektedir. Bu durumlardan ilki mamutun kendisini küvette yıkamak için büyük çabalar gösteren sahibinin üstüne su sıçratması ve sahibinin de bir şemsiye açarak kendini korumaya çalışmasıdır. Bu durumu desteleleyen bir görsele de kitapta yer verilmiştir. Bu kategoriye ilişkin ikinci örnek de sahibinin, yıkanmamak için ağaca kaçan mamutu aşağı indirmek için ağacın altına bir trampelen kurmasıdır. Mamut trampelen atlar. Ancak sahibi mamutun aşağı düşünce üzerinden dökülen çamur ve topraklara maruz kalır.

Başkası Üzerinde Üstünlük Hissine Dayalı Mizah Kategorisine İlişkin Örnek Durumlar

“Bir gün Ramon vazodaki çiçeklerin resmini yaparken, ağabeyi Leon geldi. Çizdiklerine bakıp kahkahalarla güler “Bu Nedir?” diye sordu (-Mış Gibi). Burada geçen durumda, birtakım fiziksel, sosyal ve bilişsel becerileri çoktan elde etmiş olan abisinin, bu becerileri daha az gelişen Ramo ile alay etmesi anlatılmaktadır. Dolayısı ile bu durum, “Başkası Üstünde Üstünlük Hissine Dayalı Mizah” kategorisi içinde ele alınmıştır.

Özdeşleme Kategorisine İlişkin Örnek Durumlar

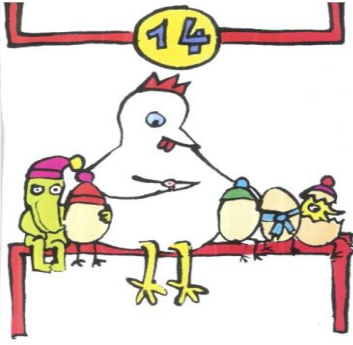
“Şaşkın, kaplumbağa kardeşi sümüklü böcek sanmış,

Sümüklü böcek Şaşkın’a ben buradayım demiş ben giderken iz bırakırım. İzimden gelirsene beni bulursun,

Şaşkın keşke ben de iz bıraksam, evi çabuk bulurdum demiş,

Sonra yoruldu eve dönmeliyim diye düşünmüş, başlamış yolu aramaya..” (Şaşkın). Hikâyenin kahramanı olan Şaşkın’ın yaşadığı bu durum, durumsal mizah kategorisinin içinde yer alan “özdeşleme ” unsurunun tanımında verilen “kişinin benzerlikler, ortak nitelikler, andıran durumlar nedeniyle bir kişinin başka biriyle,

bir şeyi başka bir şeyle gülünç bir biçimde karıştırması”na uymasından dolayı bu kategoride değerlendirilmiştir.

Şekil 8. Rol Değiştirme Kategorisine İlişkin Örnek Görsel

Şekil 8’ de “Dişi Ağrıyan Tavuk” adlı resimli çocuk kitabında yer alan bir görsel bulunmaktadır. Bu görselde dişiye gitmek için otobüs durağında bekleyen tavuklara ve onun yavrularına yer verilmiştir. Kitapta geçen bu durum “14. Durak da uslu uslu beklediler” ifadeleri ile desteklenmiştir. Bu durumda geçen “durakta beklemek” ve “uslu uslu beklemek” insanlara ait bir özellik olup, tavuk ve onun yavrularına atfedildiği için, “rol değiştirme” kategorisi içinde ele alınmıştır.

Aşağılama Kategorisine İlişkin Örnek Durum

“İşyankâr Cadı” adlı resimli çocuk kitabından alınan aşağıdaki durum, aşağılama kategorisi içinde ele alınmıştır.

“Peki madem dünyada

Her şey bu kadar

Kötüye gidiyorsa...

Perilerin akli nerede acaba? bence

Tam anlamıyla beceriksizler” ifadesinde yer almaktadır.

Başkasını Taklit Kategorisine İlişkin Örnek Durum

Şekil 9. Başkasını Taklit Kategorisine İlişkin Örnek Görsel

“Sesini Arayan Papağan Oskar” adlı resimli çocuk kitabından alınan aşağıdaki durum, “başkasını taklit kategorisi” içinde ele alınmıştır. Oskar’ın sahip olduğu özellik, “Bir sesi taklit edebilmesi için, Onu yalnızca bir kere Duyması yeterliymiş” dizeleri ile anlatılmıştır. Bu özellik bir takım görsellerle desteklenmiştir.

Freud Sürçmesi Kategorisine İlişkin Örnek Durum

“Dişi Ağrıyan Tavuk” adlı resimli çocuk kitabında, diş doktoruna giden bir tavuk ve çocukları ile olan dişi maceraları anlatılmaktadır. Aşağıda anlatılan durumda, tavuğun çocuklarından birisi olan timsah, diş doktoruna muayene olurken doktor ile aralarında geçen bir durum şöyledir:

“Dişi küçük tavukla yalnız konuştu ve bir timsahın şeker değil, et yemesi gerektiğini anlattı. Ne tür bir et? Diye sordu küçük timsah. Mesela güzel bir tavuk! diye cevap verdi dikkatsiz dişiçi....Belki de tavuğun çok da iyi bir müşteri olmadığını düşünmüştü.” Burada geçen durum mizahi kategorilerden olan Freud sürçmesinin inceleme kriterindeki “bilinçaltının etkisi ile konuşma, bellek ya da fiziksel eylemde ortaya çıkan yanlış ve sapmalar” ifadesine bir örnek niteliğindedir. Çünkü hikâyenin başında dişleri olmamasına rağmen dişiye giden tavuğun durumunun farkında olan diş doktoru, tavuğun iyi bir müşteri olmadığını düşündüğü için farkında olarak ya da olmayarak yavru timsaha annesinin de mensup olduğu bir tür olan tavuk yemesini istemiştir.

Parodi Kategorisine İlişkin Örnek Durum

“Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kızdan?” adlı resimli çocuk kitabında yer alan, “çalı kurdu”, “şimdiki kurtlar bir harika”, “çizmeli kurt” gibi ifadeler durumsal mizah içinde yer alan “parodi” kategorisinde değerlendirilmiştir.